

Magyarország igazságügyi rendszerének digitális fejlettsége: tanulságok a 2021-es uniós igazságügyi eredménytábla mutatóiból

Az elmúlt másfél évben a koronavírus-járvány rámutatott arra, hogy a digitális technológiai fejlesztéseket az élet valamennyi területén alkalmazni szükséges. Nincs ez másként az igazságszolgáltatási rendszer digitális fejlődése tekintetében sem, derül ki az Európai Bizottság által nemrégiben közzétett 2021-es EU-s igazságügyi eredménytábla (*2021 EU Justice Scoreboard*) mutatóiból. A digitalizációra összpontosító idei eredménytábla mutatóiból kiolvasható ugyanis, hogy a Covid-19-járvány idején is folyamatosan működtetett bíróságok munkája általánosságban hozzáférhetőbbé és hatékonyabbá vált. Vajon Magyarország hogyan teljesít az igazságszolgáltatási rendszer digitalizálásában?

A 2013 óta a jogállamisági mechanizmus egyik eszközeként szolgáló eredménytábla idén az igazságszolgáltatási rendszerek digitális fejlettsége mellett a bírói függetlenségre helyezi a hangsúlyt, így annak megállapításai a kidolgozás alatt álló bizottsági jogállamisági jelentés részét is képezik majd. A mérőszámok az uniós tagállamok igazságügyi reformjait is nyomon követik, illetve vizsgálják azok rendszereit a hatékonyság, a függetlenség és a minőség szempontjából. Utóbbi vizsgálódási szempontban kapott helyet idén a digitális fejlettség mérése is. A korábbi kiadásokhoz hasonlóan a 2021-es eredménytábla is két Eurobarometer-felmérés adatait mutatja be arról, hogy a nyilvánosság és a vállalatok hogyan érzékelik az igazságszolgáltatás függetlenségét az egyes tagállamokban. Ennek idén azért is van kifejezetten nagy jelentősége, mert a helyreállítási és rezilienciaépítési eszköz (RRF) 20%-át a digitális fejlesztésekre szükséges fordítani, így a kimutatások a Next Generation EU erőforrás-elosztását is befolyásolhatják. Az eredményektől Didier Reynders igazságügyi biztos azt várja, hogy a lehetőségek és a kockázatok azonosításával értelmesebb vita bontakozik ki az Unió igazságügyi politikája körül.

Az Európai Unió 2021-es igazságügyi eredménytáblájának legfontosabb megállapításai

Az igazságszolgáltatási rendszerek digitalizálását első ízben felmérő tábla eredményei azt mutatják, hogy szinte minden tagállamban videókonferencia-rendszert használtak az elmúlt másfél évben, és hogy a tagállamok túlnyomó többségében az igazságügyi alkalmazottak távmunkát végeztek. Viszont jelentős eltérés mutatható ki a mesterséges intelligencia, valamint a blokklánc-technológia igazságügyi használatának elterjedésében a tagállamok között.

Az igazságszolgáltatás függetlenségének megítélésével kapcsolatos kihívások továbbra is fennállnak, mert a tavalyi évhez képest a bírói rendszerek függetlenségének nyilvánosság általi megítélése kétötöddel csökkent a tagállamokban. A bíróságok és a bírák közvélemény által vélt függetlensége hiányának a legszélesebb körben kifejtett oka a kormány és a politikusok beavatkozása, illetve nyomásgyakorlása az igazságszolgáltatási rendszerre.

A magyar igazságszolgáltatási rendszer minőségének mérése a digitális érettség szempontjából

Az EU igazságügyi eredménytáblájának korábbi kiadásai összehasonlító adatokat ugyan szolgáltatottak az igazságszolgáltatási rendszerek IKT-jának egyes vonatkozásairól, azonban a pandémiás helyzet által motivált digitális változásoknak megfelelően az idei mutatók sokkal részletesebbek, annak tanulságai között a Bizottság *Az igazságszolgáltatás digitalizálása az EU-ban* című, 2020. december 2-ai közleményének elemei is megtalálhatók.

Az igazságszolgáltatási rendszerrel kapcsolatos közérdekű információk online elérhetőségében a tagállamok között inkább az információk tartalmában, illetve az állampolgári igények kielégítésében mutatkozik meg különbség. Utóbbira példa az, hogy a tagállamok több mint a fele (köztük Magyarország) nem teszi lehetővé interaktív online szimulációs program által az emberek számára, hogy megismerjék, jogosultak-e az ingyenes jogi segítségnyújtásra.

A bírósági eljárások szereplőinek digitális részvételi lehetőségét is vizsgálja az eredménytábla a digitális bizonyítékok elfogadhatóságával. A digitális technológia alkalmazását a polgári/kereskedelmi, közigazgatási és büntető-jogi bíróságokon lehetővé tevő eljárási szabályok vizsgálatakor Magyarország

jól teljesít, egyedül a kizárólag digitális formátumban benyújtott bizonyítékok elfogadhatósága terén mutatkozik elmaradás. Ebben a tekintetben pedig az eljárási kategóriák között is megállapítható eltérés, hiszen a büntetőeljárás bizonyítékai egyáltalán nem nyújthatók be kizárólag digitális formában.

A tagállamoknak kevesebb mint a fele rendelkezik a digitális eljárás részletes szabályozási keretével. A digitális működéshez szükséges eljárási szabályok meghozatala mellett a bíróságoknak és az ügyészségnek rendelkezniük kell megfelelő eszközökkel és infrastruktúrával, lehetővé téve a távoli kommunikációt és a munkahelyi anyagokhoz a biztonságos távoli hozzáférést.

Az IKT, beleértve az innovatív technológiát is, fontos szerepet játszik az igazságszolgáltatás munkájának támogatásában, és ezáltal jelentősen hozzájárul az igazságszolgáltatási rendszerek minőségének növeléséhez, emellett a bírák, ügyészek és bíróságok számára elérhető digitális eszközök és ügyintézés egyszerűsítheti a munkafolyamatokat, biztosíthatja a munkaterhelés igazságos elosztását, és jelentős időcsökkenést eredményezhet. A bírósági és ügyészségi eljárások digitálistechnológia-használatát tekintve Magyarország jól teljesít az alkalmazottak biztonságos távmunkarendszerét, a távkommunikációs technológiát (videókonferencia) és az elektronikus ügykezelési rendszert tekintve. Azonban az elektronikus ügyelosztás még fejlesztendő terület, továbbá a blokklánc- és mesterségesintelligencia-technológia alkalmazása egyáltalán nem mutatkozik meg az eljárási folyamatokban az eredménytábla adatai alapján. A biztonságos bírósági és ügyészségi kommunikációs eszközöket illetően Magyarország minden mutató szerint jól teljesít, utóbbival elősegítve a tárgyalásokra való alapos felkészülést és a minőségi döntéshozatalt.

A polgári, kereskedelmi és közigazgatási ügyek megindításához és nyomon követéséhez használt digitális megoldások vizsgálatakor csak az ügyfelek lezárt ügyeinek aktájához való elektronikus hozzáférhetőség lehetőségét jelző mutató lehet fejlesztendő terület, azonban általánosságban elmondható, hogy a bírósági illetékek befizetése, az ügyintézéssel kapcsolatos információk, valamint az ügykezdeményezés és panasztétel elektronikusan elérhető.

A polgári és közigazgatási eljárások mellett a digitális eszközök használata a büntetőeljárások során szintén fontos, hiszen hozzájárulhat az áldozatok és vádlottak jogainak garantálásához. A digitális megoldások megbízható távoli összeköttetést hoznak létre a peres felek között, valamint lehetővé teszik az ügyvédek számára az őrizetben lévő vádlottak meghallgatásra való felkészítését, illetve a sértettek segítségét a további viktimizáció elkerülésében. E tekintetben Magyarország egy mutatót nem teljesít, vagyis az áldozatok ügyeikhez való elektronikus hozzáféréseinek hiánya észlelhető.

Az ítéletekhez való online hozzáférés biztosítása növeli az igazságszolgáltatási rendszerek átláthatóságát, segíti az állampolgárokat és a vállalkozásokat a jogi környezet megértésében, hozzájárulhat az ítélkezési gyakorlat következetességéhez. A bírósági határozatok online közzététele elengedhetetlen a jogi szakemberek és az állampolgárok számára, ugyanakkor a hozzáférhetőség és átláthatóság elve mellett az adatvédelmi szabályok legmagasabb szintű tiszteletben tartása is követelmény. A nyilvánosan közzétett ítéletek online hozzáférhetősége Magyarországon, Észtországban, Litvániában és Szlovákiában a legerősebb az Európai Unió tagállamai közül. A gép általi olvasást lehetővé tevő bírósági határozatok tekintetében Magyarországon az ítéletek és a hozzájuk kapcsolódó metaadatok nem tölthetők le ingyenesen adatbázis formájában. Az ítéletek gépi olvasása azért nem lehetséges hazánkban, mert azokat nem egy szabvány szerint modellezzik.

Az EU 2021-es igazságszolgáltatási eredménytáblájának értékeiből kitűnik, hogy – több uniós tagállammal ellentétben – Magyarországon nincs jelentős különbség a polgári/kereskedelmi, a közigazgatási és büntetőeljárások között a digitális fejlettség tekintetében, a legtöbb mutatóban jól teljesít az ország. A fejlesztendő területek vizsgálata alapján hazánkban leginkább a blokklánc- és mesterségesintelligencia-technológián alapuló eszközök elterjedésének előmozdítására, valamint a gépi olvashatóságot lehetővé téve, a bírósági ítéletek szabványosított modellezési rendjére lenne szükség az igazságszolgáltatási rendszerben.

2021. július 12.